

GENEESMIDDELENMONITOR IN CORONATIJD

Impact van de COVID-19-pandemie op de medicatietrouw van mensen die chronisch medicatie gebruiken

Zelfgerapporteerde veranderingen in medicatietrouw in de eerste golf van de coronapandemie

Onderbrekingen in de dagelijkse routine hebben een negatieve impact op het geneesmiddelengebruik. De coronapandemie zorgde voor onderbrekingen in deze routine. In hoeverre hebben veranderingen in de werksituatie en in de thuissituatie, als gevolg van de getroffen maatregelen vanwege de coronapandemie, invloed gehad op de zelfgerapporteerde medicatietrouw van mensen die chronisch medicatie gebruiken?

- Veranderingen in werksituatie, wat betreft werklocatie of werktijden, hebben een lichte negatieve impact op het geneesmiddelengebruik. Ongeveer 9% van de 162 geneesmiddelgebruikers bij wie de werksituatie veranderde, rapporteerde vaker dagen te hebben waarop zij een dosis misten dan daarvoor.
- Voor de 86 mensen die kinderen thuis hadden vanwege sluiting van de scholen en kinderopvang, blijkt deze impact nog iets groter te zijn. Van deze groep mensen gaf 15% aan dat zij op meer dagen een dosis misten vergeleken met de periode voor de coronapandemie. Daarnaast gaf 6% aan dat het (veel) minder goed lukte de medicatie elke dag in te nemen.

Deze resultaten zijn verzameld via een vragenlijst die is ingevuld door 513 respondenten van het Nivel Consumentenpanel Gezondheidszorg die geneesmiddelen op recept gebruiken.

Aanleiding

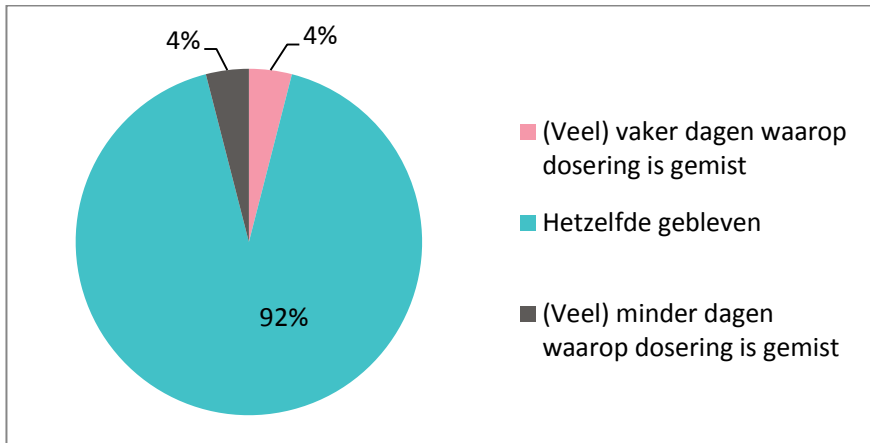
Medicatietrouw, ofwel het gebruiken van medicatie zoals is overeengekomen met de voorschrijver, is een dynamisch proces. Er zijn veel factoren die de medicatietrouw beïnvloeden. Eén daarvan is de dagelijkse routine. Uit eerder onderzoek is bekend dat onderbrekingen in de dagelijkse routine leiden tot een vermindering van de medicatietrouw (Vervloet et al. 2013; Vrijens et al. 2008). Daarom is in deze factsheet gekeken naar de vraag of de coronapandemie heeft geleid tot veranderingen in het geneesmiddelengebruik van mensen die chronisch medicatie gebruiken. Dit is eerst bekeken voor de totale groep respondenten die aangeeft medicatie chronisch te gebruiken. Vervolgens is specifiek naar twee groepen gekeken voor wie de coronamaatregelen van invloed kunnen zijn geweest op de medicatietrouw: enerzijds mensen voor wie de werksituatie is gewijzigd en anderzijds mensen die vanwege de sluiting van de scholen kinderen thuis hadden.

Minimale impact op de medicatietrouw voor de totale groep

Gekeken naar de totale groep respondenten die medicatie chronisch gebruikt, geeft de overgrote meerderheid (86%) aan geen enkele dosering te hebben gemist in de voorgaande maand. Ongeveer 9% geeft aan op één tot drie dagen doseringen te hebben gemist, terwijl 4% aangeeft op vier of meer dagen doseringen te hebben gemist. Figuur 1 laat zien dat mensen aangeven dat dit nauwelijks veranderd is vergeleken met de periode voor de coronapandemie.

Op de vraag hoe goed het lukt om elke dag de medicatie in te nemen geeft ruim 95% aan dat dit (heel) goed lukte, slechts 1% geeft aan dat dit (heel) slecht lukte. Ook daar is door de coronapandemie volgens de respondenten nauwelijks verandering in gekomen.

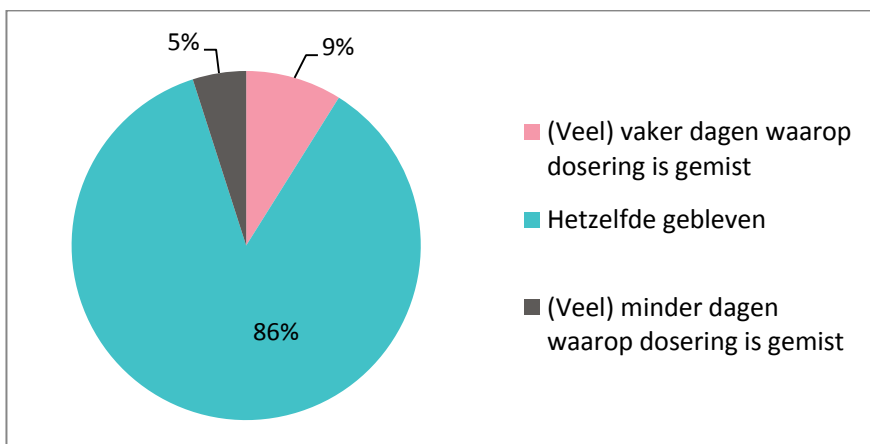
Figuur 1 Verandering in aantal dagen met gemiste doseringen vergeleken met de periode voor de coronapandemie voor de totale groep respondenten (N=467)

Impact op medicatietrouw vanwege veranderingen in werksituatie

Waar hiervoor gekeken is naar het totale beeld, is vervolgens gekeken naar hoe dit zit voor mensen die veranderingen in hun werksituatie hebben gehad als gevolg van de coronapandemie. Dat kan zijn een verandering in locatie (mensen die thuiswerkten in plaats van op locatie), en dat kan zijn een verandering in werktijden (mensen die meer of juist minder werkten of helemaal niet meer werkten). Voor 162 respondenten die chronisch medicatie gebruiken geldt dat hun werksituatie is gewijzigd ten opzichte van voor de coronapandemie. Van deze groep mensen rapporteert 82% geen enkele dosering gemist te hebben in de voorgaande maand. Ongeveer 9% heeft op één tot drie dagen een dosering gemist. Zo'n 6% geeft aan op vier of meer dagen doseringen te hebben gemist. Figuur 2 laat zien welke veranderingen door deze mensen gerapporteerd zijn in vergelijking met voor de coronapandemie. De wijzigingen in de werksituatie lijken een iets grotere negatieve impact te hebben op het geneesmiddelgebruik: ongeveer 9% van de mensen geeft aan dat ze vaker dagen hadden waarop ze een dosering misten vergeleken met de periode voor de coronapandemie. Daarnaast geeft 93% van de mensen in deze groep aan dat het hen (heel) goed lukte om de medicatie elke dag in te nemen in de voorgaande maand, voor 3% geldt dat dit (heel) slecht lukte.

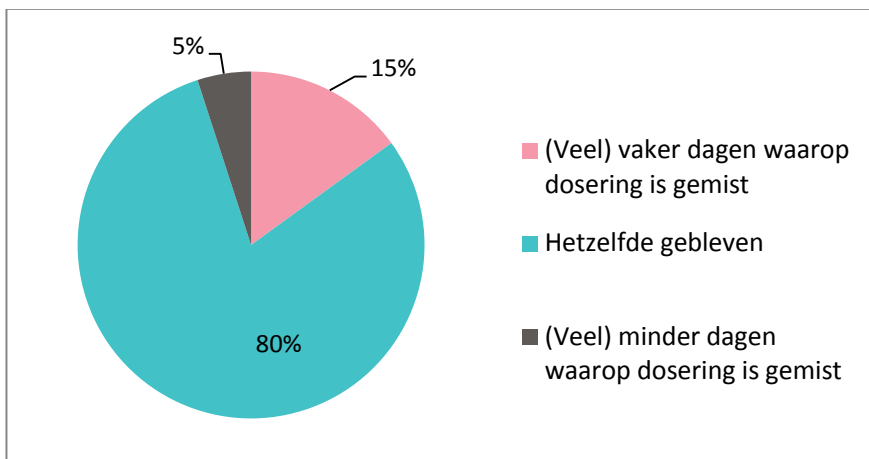
Figuur 2 Verandering in aantal dagen met gemiste doseringen vergeleken met de periode voor de coronapandemie voor de groep respondenten voor wie de werksituatie is veranderd (N=150)

Impact op medicatietrouw vanwege veranderingen in thuissituatie

Tot slot is gekeken naar de impact op de medicatietrouw van mensen voor wie de thuissituatie veranderde vanwege de coronapandemie, doordat kinderen door sluiting van scholen en kinderopvang thuis waren. Deze groep bestaat uit 86 respondenten. Van deze groep geeft 78% aan geen enkele dosering te hebben gemist, terwijl 10% aangeeft op vier of meer dagen doseringen te hebben gemist in de voorgaande maand. Figuur 3 laat de gerapporteerde veranderingen binnen deze groep zien. Ongeveer 15% van de mensen geeft aan (veel) vaker dagen te hebben gehad waarop ze een dosering misten vergeleken met de periode voor de coronapandemie. Dit suggereert dat het hebben van kinderen thuis een iets grotere impact heeft op het geneesmiddelgebruik dan een verandering in werksituatie. Gevraagd naar hoe goed het deze groep lukte om de medicatie elke dag in te nemen in de voorgaande maand, gaf 90% aan dat dit (heel) goed lukte, bij 1% lukte dit heel slecht. Voor 6% lukte het (veel) minder goed om de medicatie elke dag in te nemen vergeleken met voor de coronapandemie.

Figuur 3 Verandering in aantal dagen met gemiste doseringen vergeleken met de periode voor de coronapandemie voor de groep respondenten voor wie de thuissituatie is veranderd (N=84)

Beschouwing

De coronapandemie heeft een minimale impact gehad op het zelfgerapporteerde geneesmiddelgebruik van de totale groep mensen die chronisch medicatie gebruiken. Een reden kan zijn dat geneesmiddelgebruikers gemiddeld ouder zijn en vaker al gepensioneerd zijn (SFK, 2020a). De routines van ouderen worden wellicht minder sterk doorbroken door de maatregelen. Voor mensen voor wie de werksituatie is veranderd door de coronamaatregelen, lijkt de impact iets groter te zijn, zij hadden iets vaker dagen waarop ze een dosering misten. Voor de kleine groep respondenten die vanwege de sluiting van de scholen en opvang kinderen thuis hadden is deze impact nog iets groter.

In een Amerikaanse studie werd een verandering opgemerkt bij mensen met astma en/of COPD: de coronapandemie zorgde voor een hogere medicatietrouw aan onderhoudsmedicatie (Kaye et al. 2020). Helaas laten onze gegevens vanwege de beperkte aantallen geen verdere uitsplitsing naar type medicatie toe.

Eerdere factsheets van het Nivel laten zien dat het chronisch gebruik van medicatie niet sterk lijkt te veranderen als gevolg van de coronapandemie (Hek et al. 2020a; 2020b). De wijzigingen in gebruik lijken meer te liggen in een daling van het starten met nieuwe medicatie (Hek et al. 2020c). Dit kwam ook naar voren uit de cijfers van de SFK, die ophaalgegevens van apotheken verzamelt en analyseert:

in de apotheken werden in de periode maart tot en met juli 19% minder eerste uitgiften verstrekt (SFK, 2020b).

Een beperking van dit onderzoek is dat medicatietrouw is gemeten via zelfrapportage. Dit is een eenvoudige en snelle manier om medicatietrouw in kaart te brengen, maar heeft ook zijn nadelen: mensen overschatten zichzelf vaak en er kan sprake zijn van sociaal-wenselijke antwoorden (Osterberg et al. 2005). Ook kunnen we slechts uitspraken doen over een kleine groep van geneesmiddelgebruikers voor wie de thuissituatie of de werksituatie is veranderd terwijl juist voor deze groep er gevolgen lijken te zijn op het medicatiegebruik. Toch geeft dit onderzoek een eerste inzicht in hoe het hen is vergaan tijdens de eerste fase van de coronapandemie waarin plotseling de dagelijkse routine helemaal veranderde, door de maatregelen om het coronavirus te bestrijden.

Voor zorgverleners die patiënten begeleiden in hun geneesmiddelgebruik, zoals apothekers, huisartsen, praktijkondersteuners en verpleegkundigen, lijkt het goed om extra alert zijn op problemen in het gebruik bij mensen die veranderingen in hun werk- en/of thuissituatie meemaken.

Conclusie

De coronapandemie heeft volgens de meeste geneesmiddelgebruikers weinig impact gehad op hun geneesmiddelgebruik, met uitzondering van een kleine groep mensen bij wie de dagelijkse routine werd onderbroken door de coronamaatregelen rond thuis werken en de sluiting van scholen.

Referenties

Hek,K., Hendriksen, J., Weesie,Y., Lambooi,A., Hooiveld,M., Dijk,L. van. Voorschrijven van geneesmiddelen voor luchtwegaandoening door de huisarts tijdens de coronapandemie. Geneesmiddelenmonitor in coronatijd. Week 2-26(6 januari -28juni 2020).Utrecht: Nivel,2020a.

Hek,K., Weesie,Y., Lambooi,A., Hendriksen,J., Hooiveld,M.,Korevaar,J.,Dijk,L. van. Voorschrijven van psychofarmaca door de huisarts tijdens de coronapandemie. Geneesmiddelenmonitor in coronatijd. Week 2-24 (6 januari -12 juni 2020).Utrecht: Nivel 2020b

Hek, K., Hendriksen, J., Weesie, Y., Lambooi, A., Hooiveld, M., Dijk, L. van. Voorschrijven van antibiotica door de huisarts tijdens de corona-pandemie. Geneesmiddelenmonitor in coronatijd. Week 2-35(6 januari –30 augustus 2020). Utrecht: Nivel,2020c.

Kaye L, Theye B, Smeenk I, Gondalia R, Barrett MA, Stempel DA. Changes in medication adherence among patients with asthma and COPD during the COVID-19 pandemic. *J Allergy Clin Immunol Pract.* 2020;8(7):2384-2385. doi:10.1016/j.jaip.2020.04.053.

Osterberg L, Blaschke T. Adherence to medication. *N Engl J Med.* 2005 Aug 4;353(5):487-97. doi: 10.1056/NEJMra050100.

SFK. Data en Feiten 2020b. Het jaar 2019 in cijfers. Den Haag: SFK, 2020a.

SFK. Door coronacrisis 19% minder eerste uitgiften. *Pharmaceutisch Weekblad, Jaargang 155 Nr 36.* 3 september 2020b. <https://www.sfk.nl/publicaties/PW/2020/door-coronacrisis-19-minder-eerste-uitgiften>

Vervloet M, Spreeuwenberg P, Bouvy ML, Heerdink ER, de Bakker DH, van Dijk L. Lazy sunday afternoons: the negative impact of interruptions in patients' daily routine on adherence to oral antidiabetic medication. A multilevel analysis of electronic monitoring data. *Eur J Clin Pharmacol.* 2013 Aug;69(8):1599-606. doi: 10.1007/s00228-013-1511-y. Epub 2013 Apr 16. PMID: 23588568.

Vrijens B, Vincze G, Kristanto P, Urquhart J, Burnier M. Adherence to prescribed antihypertensive drug treatments: longitudinal study of electronically compiled dosing histories. *BMJ*. 2008 May 17;336(7653):1114-7. doi: 10.1136/bmj.39553.670231.25. Epub 2008 May 14. PMID: 18480115; PMCID: PMC2386633.

Methode van onderzoek

Voor het in kaart brengen van deze ervaringen is een vragenlijst afgenomen onder een steekproef van 1.500 burgers van het Consumentenpanel Gezondheidszorg. De vragenlijst is ingevuld in de periode 26 mei t/m 25 juni 2020 door 889 mensen (respons van 59%). Hiervan gebruikten 513 receptgeneesmiddelen. De steekproef was representatief voor leeftijd en geslacht voor de algemene bevolking, de respondenten waren dit echter niet voor leeftijd en geslacht.

Het Consumentenpanel Gezondheidszorg

Het Nivel Consumentenpanel Gezondheidszorg peilt hoe burgers in Nederland denken over de gezondheidszorg en wat hun ervaringen zijn met die zorg. Deze informatie wordt verzameld in peilingen. Peilingen zijn vragenlijsten die schriftelijk en/of via internet worden afgenomen. Per jaar worden er momenteel zo'n acht peilingen gehouden, waarbij ieder panellid ongeveer drie vragenlijsten per jaar krijgt voorgelegd. Het panel bestaat momenteel uit ongeveer 11.000 personen van achttien jaar en ouder. Van deze panelliden is een groot aantal achtergrondkenmerken bekend, zoals leeftijd, geslacht en opleidingsniveau. Om met het panel een representatieve afspiegeling te kunnen vormen van de algemene bevolking in Nederland, worden regelmatig nieuwe leden geworven. Aanvulling is nodig om het natuurlijk verloop (zoals het overlijden van panelliden of het niet doorgeven van een adreswijziging na verhuizing) te compenseren. Mensen kunnen zichzelf niet aanmelden als panellid, maar kunnen alleen lid worden als zij hiervoor benaderd worden. Daarnaast worden panelliden die langer lid zijn van het panel uitgeschreven om leereffecten te voorkomen. Meer informatie over het panel is te vinden in: Brabers AEM, Reitsma-van Rooijen M en Jong JD de. Consumentenpanel Gezondheidszorg: basisrapport met informatie over het panel (2015). Utrecht: Nivel, 2015. Of kijk op www.nivel.nl/consumentenpanel.

Meer weten?

Informatie over ons al ons corona-onderzoek vindt u op [Corona Actueel](#).
Meer informatie over de geneesmiddelenmonitor vindt u [hier](#).

Contact

Dr. Marcia Vervloet, senior onderzoeker Farmaceutische Zorg, [E] m.vervloet@nivel.nl / [T] 030 272 9700.

Titelgegevens van deze publicatie

De gegevens uit deze publicatie mogen met de volgende bronvermelding worden gebruikt: Vervloet, M., Jong, J. de, Dijk, L. van. Impact van de COVID-19-pandemie op de medicatietrouw van mensen die chronisch medicatie gebruiken. *Geneesmiddelenmonitor in coronatijd. Zelfgerapporteerde veranderingen in medicatietrouw in de eerste golf van de coronapandemie*. Utrecht: Nivel 2020.